Makale Gönderim Tarihi: 27.09.2025 - Makale Kabul Tarihi: 30.10.2025
DOI: https://doi.org/10.29329/kurepol.2025.1368.5

MODERN ÇAĞDA ÖNEMİ VE KULLANIM ALANI OLARAK İNSAN İSTİHBARATI

Alper KON*

Öz

Bu araştırma, istihbaratın kavramsal ve akademik tanımını insan odaklı bir perspektifle göz önüne sermektedir. Çalışmada nitel çalışma metodu benimsenmiştir konu bağlamında kitaplar, bilimsel makaleler, raporlar ve akademik yayınlardan elde edilen veriler kapsamlı literatür taramasıyla toplanmış ve analiz edilmiştir

İnsan İstihbaratı (HUMINT) alanının teknolojik güvenlik ortamındaki stratejik önemini incelemektedir. İstihbaratın sadece bilgi toplamakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda belirsiz durumlarda karar alma süreçlerine yön veren bir sistem olduğu ortaya konulmaktadır. Çalışma HUMINT, diğer istihbarat alanları olan Açık Kaynak İstihbaratı (OSINT), Sinyal İstihbaratı (SIGINT) ve Görüntü İstihbaratı (IMINT) ile birlikte incelenerek, bu disiplinler arasındaki tamamlayıcı ilişkiler göz önüne alınmıştır. HUMINT'in maliyet etkin, esnek ve insana dayalı yapısının, özellikle teknolojik araçların yetersiz kaldığı anlarda hayati öneme sahip olduğu ifade edilmiştir. Tarihsel örnekler, kurum içi uygulamalar ve literatür araştırmaları noktasında, HUMINT'in maskeleme, kaynak yönetimi, eğitim ve güvenlik standartları açısından gelişim sürecine dair bulgular ortaya konulmuştur. Son olarak, dijital çağda artan bilgi akışına karşı HUMINT'in etkinliğini sürdürebilmesi için OSINT entegrasyonu, kaynak güvenliği, kurumsal kapasite geliştirme ve veri yönetimi üzerine öneriler sunulmuştur. Bu bağlamda, çalışma istihbarat disiplinleri içinde insan faktörünün rolünü ve geleceğini değerlendiren kapsamlı bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, İnsan istihbaratı (HUMINT), Açık Kaynak İstihbaratı (OSINT), Sinyal İstihbaratı (SIGINT), Görüntü İstihbaratı (IMINT).*

Human Intelligence (HUMINT): Significance and Application in the Modern Age

Abstract

This research presents the conceptual and academic definition of intelligence from a human-centered perspective. A qualitative research method was adopted for the study; data obtained from books, scholarly articles, reports, and

* Araştırmacı, Orcid: 0009-0006-8604-3045 alperkonn@outlook.com

academic publications relevant to the topic were collected and analyzed through an extensive literature review. The study examines the strategic importance of Human Intelligence (HUMINT) within the technological security environment. It demonstrates that intelligence is not limited to information collection but also functions as a system that guides decision-making processes in situations of uncertainty. HUMINT is assessed alongside other intelligence disciplines—Open Source Intelligence (OSINT), Signals Intelligence (SIGINT), and Imagery Intelligence (IMINT)—considering the complementary relationships among these fields.It is emphasized that the cost-effective, flexible, and human-based nature of HUMINT becomes critically important especially when technological tools fall short. Based on historical examples, institutional practices, and literature review findings, the study reveals insights into HUMINT's developmental process in terms of deception, source management, training, and security standards.Finally, recommendations are provided for maintaining HUMINT's effectiveness in the digital age particularly regarding OSINT integration, source security, institutional capacity building, and data management. In this context, the study aims to offer a comprehensive approach that evaluates the role and future of the human factor within intelligence disciplines.

Keywords: *Intellegence, Human Intelligence (HUMINT). Open-Source Intelligence (OSINT), Imagery Intelligence (IMINT), Signals Intelligence (SIGINT).*

Giriş

İstihbarat kavramsal olarak her ne kadar farklı tanımlamalar yapılıyor olsa da aslında kökünde insan olan ve bilgi arayışının çeşitli varyantları olarak tanımlanmaktadır. İstihbarat geçmişten günümüze ve geleceğe her zaman etki edecek ve bir arayışın temelinde olmaya devam edecektir. İnsanoğlunun varoluşu ile başlayan ve bitmesiyle son bulacak bir eylemdir. Bunun en büyük nedeni aslında varoluşsal ve hayatta kalma amacı ile de konumlandırılabilir. Toplumdan yola çıkarsak bu durum tek bir bireyden başlayarak uzayıp gitmektedir. Günümüzde istihbarat çalışmaları devletler tarafından adı konmuş birimler ve devletin görevlendirdiği kişilerin yapması genel kabul görmüştür. Sivillerin bu tür faaliyetleri tehlikeli olmakla beraber kanunlarla da çerçeveye oturtularak ceza uygulamaları müeyyideler kanun koyucular tarafından deklare edilmiştir.

Bu çalışmanın varsayımı teknolojik gelişmeler ile birlikte teknik istihbarata verilen önemin HUMINT çalışmalarını gölgelemesine neden olduğu fakat kapalı toplum yapısına sahip ülkeler ile kritik ve hassas bilgilere ulaşma noktasında teknik istihbaratın yetersiz kalışı ile HUMINT çalışmalarının vazgeçilmez olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmanın amacı HUMINT'in temelini, teorisyenleri ve gelişimini, güvenlik çalışmalarındaki yeri tüm yönleriyle analiz edilmektedir.

İstihbarat yüzyıllar boyunca savaşlarda mücadele etmiş birçok asker, bürokrat ve sosyal bilimciler, savaş veya çatışmalarda zafere giden yolda en büyük faktörlerden birinin istihbarat olduğunu belirtmişlerdir. Sherman Kent, istihbarat için bilgi üretim süreci olarak tanımlaması yaparak yeni bir yaklaşımı kazandırmıştır. Bu yaklaşım, modern istihbarat konseptinin teorik varsayımını oluşturmuştur. Kent'in üzerinde durduğu gibi, istihbarat yalnızca bilgi toplamak değil, belirsizliği düzenli bir şekilde azaltmak amacıyla uygulanan bir analiz sürecidir.

Günümüzde istihbarat, yoğunluğunu ulusal güvenlik odaklı çalışmalar olmakla birlikte teknoloji, bilim, diplomasi ve iş dünyası vb. gibi çeşitli alanlarda da kullanılmakta bu yönüyle çok katmanlı bir stratejik enstrüman olarak kendi bağlı olduğu birimlere raporlarını sunmaktadır. Devletlerin ve toplumların savunma ve teknolojik gelişmeleri takip edebilmesi amacıyla temel ihtiyacı bilgiye ulaşmakla başlar. Tehdit unsurlarını önceden tespit etmek ve etkili karşı önlemler geliştirebilmek için istihbarat tekniklerinin yanı sıra insan kaynağının da etkin biçimde kullanılması gerekir. Bu bağlamda, insan istihbaratı (Human İntelligence– HUMINT), özellikle tehditlerin öngörülmesi, gizli bilgilere erişim sağlanması ve hedef unsurların yönlendirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Michael Herman, istihbaratın devlet yönetimdeki rolünü ele alarak, HUMINT'in stratejik karar alma sürecindeki etkisine vurgu yaparken James Olson ise HUMINT faaliyetlerinin istihbarat içindeki önemini vurgulamaktadır.

İstihbaratın sadece bilgi olmadığı belirli bir süreç sonunda karar vericiler için bir anlam ifade edebilen sonuçları bir arada görebildikleri bunun yanında dış ilişkilerde hamleleri hata payını azaltmayı planladıkları değerli bir bilgi bütünü olduğu görülecektir.

Devletler istihbarat çalışmalarına özellikle kendileri için risk teşkil eden yakın komşuları da olabilir ya da farklı ülkeler de olabilmektedir. Hedef ülke kapalı toplum yapısına sahip bir yapıda ve yönetimde bu sistemi benimsemiş ise istihbarat servisleri bu noktada bilgi toplama faaliyetleri sekteye uğramaktadır. Burada ise en önemli enstrüman olan ve beşeri olarak gördüğümüz insan istihbaratı (HUMINT) faaliyetleri devreye girmektedir. İnsan istihbaratının doğru kullanımının ülke içerisinde elini kolunu sallayarak gezmek ile eş değer bir durum yaratmaktadır ve istihbarat servisleri için stratejik ve taktik karar alma süreçlerinde bilginin avantajını kullanarak etkinliğini artırmaktadır. İstihbarat alanındaki çalışmaları ile bilinen Mark M. Lowenthal tarafından, HUMINT, teknik yollarla elde edilemeyen veya erişmesi mümkün olmayan hassas bilgilere ulaşmak için tek girişim olabilmektedir bu nedenle modern istihbarat sistemleri içindeki önemini korumaktadır.

Modern istihbarat teknikleri teknolojinin gelişmesi ile ilerlemiş olsa da, hassas ve gizli verilere ulaşmada HUMINT hâlâ en güçlü ve elzem istihbarat yöntemi olarak öne çıkmaktadır.

1. İstihbarat Kavramının Tanımı

İstihbarat kavramı genelde devletlerarası güvenlik amaçlı kullanılan bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Ancak günümüzde istihbarat kavramı, ticari örgütler, dernekler, vakıflar, haber ajansları gibi birçok sektör ve alt sektörlerinde sürdürülebilirliklerini sağlamak amacıyla rakiplerine karşı kullanılmaktadır. İstihbarat kullanımının temel amacının rakiplerin birbirlerine karşı güvenliklerini sağlamak amaçlı olduğu görülmektedir (Darıcalı, 2019).

Devletler açısından istihbarat, önceliği güvenlik olmak üzere etrafında ve dünyada ne olduğunu anlamaya çalışmak ve neler olabileceğini tahmin yürütmek için siyasi karar alıcılara hazırlanan rapor vb. yönlendirici bilgiler olmaktadır. Özellikle günümüzde dış politikalarının belirlenmesinde ve güncellenerek yeniden yapılandırılmasında kullanılan bilgi akışı şeklinde gerçekleştirilir. Teknolojik gelişmeler, dünya üzerindeki kaynakların yetersizliği, ani gelişen ekonomik ve politik olayların etkileri geleceğin belirsizliğini daha da arttırmıştır. Devletler geçmiş deneyimlerinden ve istihbarat bilgilerinden faydalanarak güncel gelişmelere ve gelecekte karşılarına çıkabilecek her türlü krizlere karşı savunma mekanizması ve saldırılara karşı politika üreterek çalışmalarını sürdürmektedir (Delibalta, 2019).

Özdağ 'İstihbarat Teorisi' isimli eserinde istihbaratın sistemsel çarkından faydalanılarak, ihtiyaç duyulan bilginin toplanması, bu bilgilerin tasnif edilmesi, değerlendirmelerin yapılarak analize tabi tutulması, analiz sonuçlarına göre çıkan sonuçların yorumlanması sonucunda elde edilen ürün olarak açıklamıştır (Özdağ, 2011: p.28).

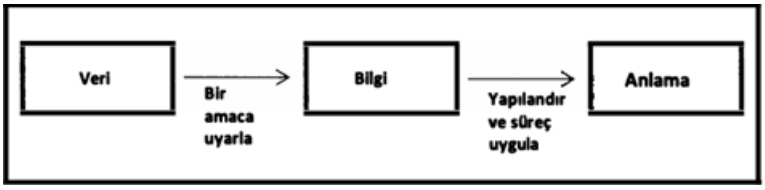

İstihbarat Teorisi (2008) Erişim Tarihi:24.10.2025

Veri, ham olarak elde edilen veya malumatla bağlantısı olmayan, bağımsız bir bilgi parçasıdır. Haber, anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla toplanarak getirilmiş verilerdir. Haber; çeşitli kaynaklardan gelen gözlemler, raporlar, dedikodular, fotoğraflar gibi her türlü işlenmemiş bilgileri içerir. Bilgi, anlam taşıyan ve analiz edilmiş verilerdir (Yılmaz,2018 p.80)

İstihbarat ajanslarına ham bilgi olarak adlandırılan pek çok veri düşer. Bu verilerin gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi sonrasında bilgi daha işlenmiş ve nitelikli gruplar haline getirilir. Bu aşamada bir araya getirilen veriler, sınıflandırma, değerlendirme, yorumlama ve yayınlama süreçlerinden geçmesine müteakip istihbarat haline gelir (Vedii, 2006 p.9)

Clausewitz, hasımla mücadelede başarıyı getiren en temel etmenin toplanan bilgilerin analiz edilerek anlamlı bilgiye yani istihbarata dönüştürülmesinde iyi bir muhakemenin en önemli gereklilik olduğunu vurgulamıştır (Clausewitz, 1982, s. 14).

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğu iç istihbarata yönelik çalışırken bunun nedeni teknolojik gelişmeler ekonomik gelişmeler olarak, gelişmiş ülkeler 1. Sınıf ülkeler teknolojik gelişmeleri tamamlamış ve ekonomik dışa bağımlı olmayan istihbarat servislerinin ise dış istihbarata yönelik çalıştığı bilinmektedir (Girgin. 2003)

Özellikle gelişmiş ülkelerin istihbarat servisleri spesifik odağa hakim çalışmalarda, personelini ilgili konularda bilgi toplamakla yönlendirmektedir. İstihbarat servisleri arasında oto-kontrol sistemi sağlanmıştır. Bu durum, istihbarat servisinin birçok bilgiye sahip olup, bilginin şahsi menfaatler için kullanımını ve servislerinin de siyasal bir güç olmasını engellemiştir.

Teknoloji gelişmesi ile birlikte hızlı ve yoğun şekilde toplanan istihbarat verileri ham bilgi olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca teknoloji, doğru bilginin yetkili mercilere vaktinde ulaşmasında, güvenliğinin sağlanmasında ve bilginin analizinde kritik rol üstlenmektedir. (Karabulut, 2019, s. 45)

Özellikle gelişen teknoloji bilgiye erişim noktasında çok kolaylıklar sağlamaktadır. Günümüzde cep telefonları tabletler çağrı cihazları hepsi birer hem sinyal istihbaratı için veri temini sağlamaktadırlar. Bu minvalde sosyal medya platformları tüm insanların hayatına etki eden bir gelişmedir.

Bu platformlar üzerinden insanlar içerik üreticileri, sevdiği sanatçıları vb. birçok sayfalar da etkileşimde bulunarak takip etmektedirler. Burada devreye açık kaynak istihbaratı girmektedir. Açık kaynak istihbaratı, İstihbarat alanında çalışanların en çok faydalandıkları, kullandıkları bilgiler açık kaynaklardan temin edilen bilgilerdir.

AKİS raporları, istihbaratın temel çalışma tabanlarından birisi olup yazılı basın, edebiyat veya elektronik ortamda hiçbir kısıtlama olmaksızın halkın erişimine açık olan bilgilerdir. AKİS; "ilgili istihbarat kurumlarınca öncelikli olarak belirlenen istihbarat ihtiyaçlarını karşılamak için açık kaynak veya bilginin toplama, analiz, işlem aşamalarından geçirilmesiyle elde edilen kaynaklardır" (Böhm, 2021, s.1)

İstihbarat servisleri yaptıkları saha faaliyetlerinde, teknik faaliyetler vb. noktasında veri toplar ve bu veriler bir yığın oluşturmaktadır. Bu bilgiler ayıklanıp kıymetlendirme aşamasına geldiklerinde istihbarat servisleri gerekli birimlere aktarmalar yapmaktadır. Örneğin Balkan ülkeleri ile ilgili çalışmalar yapan birime aktarılan bilgiler o birimin havuzuna girerek tasniflenir. Burada hedef ülke hakkında SIGINT, IMINT gibi teknik istihbarat raporları ve AKİS raporları toplanıp hedef ülke ile ilgili muhtemel senaryolar üretilerek her gelişme ve yeni gelen bilgiler kıymetlendirilerek en kuvvetli senaryolara karşı politika ve pozisyon alınır.

İstihbarat Teorisi (2008) Erişim Tarihi:24.10.2025

Devlet, ulusal çıkarlarının olduğu aktif sahalardaki gelişmeleri, riskleri ve hareketlilikleri zamanında saptayıp buna dair veri toplama, bilgi edinme yöntemlerini verimli bir şekilde tesis edemezse tehditlere yanıt verip uygulamaya dönüştürebilecekleri bir strateji geliştiremez. Ülke, sınırları içinde güvenliğini, bağımsızlığını, sosyal istikrarını sağlamakta güçlük çeker ve aniden ortaya çıkan risklere karşı tepki gösterememesi nedeniyle savunmasız duruma düşer (Yılmaz, 2018 p.53).

Çinli düşünür ve komutan Sun-Tzu, "Savaş Sanatı" adlı eserinde; "Bir günde sonucu tahlil edecek zafer elde etmek amacıyla düşman ordularıyla sürekli karşı karşıya gelmek ve düşmanın durumu hakkında bilgi sahibi olmamak mantık dışıdır. Bu bilgiye ulaşmanın yegane yolu, bir istihbarat ağı kurarak casus kullanmaktır. Savaş için istihbarat ağı kurmayan liderlik yapamaz. Düşman topraklarına casusları sızmamış, düşman ordusu hakkında bilgi sahibi olmayan bir ordu, gözü görmez ve kulağı duymaz bir insan gibidir," şeklinde ifade ederek düşman hakkında bilgisiz kalmak operasyonları riskli ve sınırlı hale getirerek mutlak zafer alınmasını engellemektedir.

2. İstihbarat Türlerinin Sınıflandırılması

İstihbarat servisleri dönemsel tehditler, hedefler ve çevresi ile ilgili gerekli bilgileri toplamak için birçok enstrümandan yararlanmaktadır.

Ülkelerin ulusal güvenlik ölçeğinde dış ve iç politikaları belirlemesinde kriz anlarında doğru hareket tarzı benimseme ve uluslararası stratejilerinde üstünlük sağlamak ve öngörülemez olarak etmesinde istihbarat önemli bir stratejik seçenek olmaktadır. İstihbarat sadece gizli bilgi edinme faaliyetleri değildir. Ham bilgiyi işleyip analiz sürecini de kapsama alarak kıymetlendirme noktasında politika üretme sürecidir. Günümüzde devletler hatta şirketler dahi gelecekte oluşabilecek fırsatlar

riskler karşısında hareket edebilmek ve öngörü elde etmek maksadıyla haber toplama teknikleri geliştirmeye çalışmaktadırlar (Lowenthal, 2019).

İstihbarat toplama faaliyetleri dört temel disiplin altında sınıflandırılmaktadır:

2.1. Sinyal İstihbaratı SIGINT (Signals Intelligence)

SIGINT'in ana hedefi, muhatabın amaçlarını, kapasitelerini ve operasyonel hareketlerini önceden kavrayarak stratejik bir üstünlük elde etmektir. Bu yöntem, özellikle askeri operasyon planlaması, terörle mücadele, siber güvenlik ve diplomatik gözetim alanlarında önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde uydu temelli izleme sistemleri, fiber optik ağlardaki veri akışlarının analizi ve kablosuz iletişim yöntemleri, SIGINT uygulamalarının en önemli araçları arasında bulunmaktadır (Lowenthal, 2019)

SIGINT, genel olarak iki ana alt başlığa bölünmektedir: COMINT (İletişim İstihbaratı) ve ELINT (Elektronik İstihbarat). COMINT, belirli bir kişi, kuruluş veya devletler arasındaki iletişim trafiğinin (telefon, radyo, uydu, internet vb.) izlenmesi ve incelenmesini içerir. ELINT ise askeri cihazlardan, örneğin radar, füzeler veya hava saldırı, savunma ve seyir füze sistemleri gibi sinyallerin analizine odaklanmaktadır. Stratejik iletişim çözümlerinin yanı sıra teknik sistemlerin yeteneklerini anlamamıza yardımcı olur. Günümüzde ise SIGINT'in alanı çok daha geniş bir kapsamda değerlendirilmektedir (Rid & Buchanan, 2015)

Siber ağlar tarafından aktarılan veri trafiği, uydu iletişimleri, kablosuz sistemler ve hatta IoT (nesnelerin interneti) cihazları, yeni bilgi kaynakları olarak kullanılmaya başlanmıştır. Teknolojideki gelişmeler, data analiz yöntemleri ve yapay zeka algoritmaları sayesinde, sinyal verilerinin analizi artık daha hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir(Lowenthal, 2019).

19. yüzyılda istihbarat ajanslarının rakip ülkelerin telgraf iletişimlerini çözümlenmesiyle başlayan modern sinyal istihbaratı, 20. yüzyılda en etkili istihbarat kaynağı haline gelmiştir. Modern sinyal istihbaratı, deniz, kara ve hava kuvvetlerinde radyo ve telsiz iletişim araçlarının kullanılmaya başlamasıyla geniş bir uygulama alanı bulmuştur (Herman, 2001)

2.2. Görüntü İstihbaratı IMINT (Imagery Intelligence)

Görüntü İstihbaratı (IMINT – Imagery Intelligence), belirli hedeflerin, olayların veya coğrafi alanların optik, elektronik, radar ya da kızılötesi sistemler aracılığıyla elde edilen görsel verilerinin incelenmesine dayanan bir istihbarat toplama alanıdır. IMINT'in tanımı, "nesnelerin film, dijital görüntüleme cihazları veya diğer sensörlerle yeniden oluşturulan temsilleri" yoluyla bilgi edinme süreci olarak ifade edilebilir (Joint Chiefs of Staff, 2013).

Günümüzde IMINT, yalnızca askeri alanda değil, doğal felaket yönetimi, enerji güvenliği, çevresel değişimlerin izlenmesi ve sınır denetimi gibi sivil alanlarda

da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, uydu görüntüleri sayesinde orman yangınlarının yayılacağı yön tahmin edilebilir, tarım alanlarındaki kuraklık seviyeleri ölçülebilir ya da yasadışı yapıların tespiti yapılabilir. Bu durum, görüntü istihbaratını yalnızca bir güvenlik aracı olmaktan çıkararak, ulusal planlama ve kriz yönetimi süreçlerinin önemli bir bileşeni haline getirmiştir (Clark, 2021).

IMINT'in analiz süreci, ham görüntünün elde edilmesiyle başlamaz; bunun yerine, görüntü işleme, yorumlama ve doğrulama aşamaları ile anlam kazanır. Uzman analistler, söz konusu görüntülerdeki gölgeler, yönler, renk farklılıkları ve hareketlilik gibi unsurları değerlendirerek hedefin niteliğini belirler. Modern sistemlerde bu süreç, yapay zeka ve makine öğrenimi algoritmalarıyla desteklenmektedir. Böylece milyonlarca görüntü arasında belirli nesnelerin (örneğin tank, gemi, altyapı unsurları) otomatik olarak tanınması mümkün hale gelmektedir (NGA, 2017).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında hem kameralar hem de uçaklar konusunda önemli teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı esnasında, uçaklardan çekilen hava fotoğraflarının keşif amacıyla kullanımı kritik bir öneme sahip olmuştur.

MIG-25'in sahip olduğu yirmi dokuz dünya rekorundan en dikkat çekici olanı, İsrail, Türkiye ve İran hava sahalarında herhangi bir engellemeye maruz kalmadan keşif uçuşları başarıyla tamamlamıştır (M5 Dergi, 2019).

2.3. Açık kaynak İstihbaratı OSINT (Open-Source Intelligence)

Teknolojik gelişmeler ile birlikte açık kaynaklara erişim günümüzde oldukça basit bir hale gelmiştir. Açık kaynak istihbaratı, genel erişime açık gazete, dergi, televizyon, radyo gibi herkesin ulaşılabileceği bilgi veya veri toplayarak yapılan bir istihbarat faaliyetidir. Teknolojide ve internet alanındaki büyük atılımlar sonucunda, toplanan verilerin çoğu bu tür kaynaklardan elde edilmektedir. Ancak, teknoloji sağladığı kolaylıklara rağmen, güvenilir kaynaklardan gelen istihbarat hala önemini korumaktadır (Erol, 2022).

Açık Kaynak İstihbarat, maskeleme olmaksızın, herkes tarafından erişilebilen bilgilerin toplanması ile elde edilen bir istihbarat biçimidir. Bu tür bilgilerin planlı ve sistemli bir şekilde kullanılması durumunda, gizli yöntemlere duyulan ihtiyaç azalabilir; yalnızca açık kaynaklardan elde edilmesi güç olan bilgiler için gizli yöntemlere başvurulması gerekebilir (Keleştemur, 2001 s. 32). Açık kaynak istihbaratı, postmodern medya dışında özellikle 1994 yılından itibaren sanal dünya üzerinden de gerçekleştirilebilmektedir.

Hızlı karar vermesi gereken bireyler için internet üzerinden açık kaynak istihbaratı yürütmek oldukça etkilidir. İnternet, ücretsiz ve ücretli pek çok içeriği barındıran bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

Açık Kaynak İstihbaratı, istihbarat ajanslarının, kuruluşların, şirketlerin ve birey-

lerin en çok tercih ettiği yöntemlerden biridir. Açık kaynaklarda yapılan incelemeler sonucunda toplanan dataların bilgi toplama süreçlerinde büyük bir önem teşkil etmektedir. İnsanlar, bir şirket ya da kişi hakkında internet üzerinden derinlemesine araştırma yaparak analiz yaptıklarında, aslında farkında olmadan açık kaynak istihbaratı gerçekleştirmektedirler. Günümüzde açık kaynak istihbaratı ile elde edilen bilgilerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu oran %75 ile %90 arasında bir seviyede olduğu iddia edilmektedir (Holt, 1995: 57).

Açık kaynak istihbaratının tercih edilmesi bir diğer önemli sebep ise, bu yöntemlerin kolaylığı ve herhangi bir maliyet yükü getiren yöntemlere göre daha ekonomik olmasıdır (Yılmaz, 2007: 126).

Açık kaynak istihbaratı okyanus benzeri bir yapı almıştır. Neredeyse her türlü yazılı ve görsel veriler açık kaynak olarak incelenebilir. CIA, açık kaynak istihbaratında servisler tarafından kullanılan datalar ; İnternet, medya organları, konferans konuşmaları, düşünce kuruluşları raporları, makaleler, fotoğraflar ve coğrafi koordinatlar (CIA, 2013).

Açık kaynaklarda bulunmayan bilgiler, İNİS yöntemleriyle elde edilebilmektedir (Ateş, 2014, s. 14; Karaağaç, 2018, s. 49).

OSINT'in en önemli özelliği, bilgiye yasal yollardan ulaşma imkanı sunmasıdır. Bu kaynaklar genel olarak altı temel kategoriye ayrılabilir (Clark, 2021):

1. Medya kaynakları
2. İnternet kaynakları
3. Akademik kaynaklar
4. Resmi belgeler
5. Ticari veriler.

OSINT'in en önemli yararı, maliyeti az ve yasal olarak kabul gören bir yöntem olmasıdır. Bilgilere ulaşmak için gizli faaliyetlere veya tehlikeli istihbarat ağlarına gerek yoktur. Bunun yanında açık kaynaklar, karar alıcılara toplumun eğilimleri, medya etkileri ve halk algıları hakkında da bilgi sunar (Warner, 2014).

2.4 İnsana Dayalı istihbarat HUMINT (Human Intelligence)

İnsan İstihbaratı (HUMINT/Human Intelligence), bilgi toplama ve kullanımında insan faktörüne dayalı bir istihbarat alanıdır. HUMINT, servislerin uzun ve kısa vadede elde etmek istediği verileri elde edilmesine olanak tanımaktadır. Hedef alınan ülke ve grupların askeri güçleri, envanterleri ve politik gelişmeler, gizli casusluk yöntemlerine ihtiyaç duymadan casuslar tarafından raporlanarak takip edilebilir. Ayrıca, savunma alımlarına, tatbikatlara, teknolojik geliştirme süreçlerine ve askeri birliklerin savaş hazırlık ve tatbikatları hakkında değerli haberler sunar. Bu yönüyle HUMINT,

özellikle taktik aşamada hızlı, somut kanıtlar ve belgelerin elde edilmesi konusunda vazgeçilmez bir kaynak oluşturmaktadır (Kasapoğlu, 2025).

İNİS, istihbarat ihtiyacının incelenmesi ya da operasyonel bir faaliyete yardımcı olmak maksadıyla bir beşeri kaynak tarafından elde edilen, istihbarat açısından değerli bilgilerin ifadesidir. Daha geniş bir şekilde, eğitimli uzman kişiler vasıtasıyla insanlardan veya görsel ve işitsel kaynaklardan edinilen, düşman ya da potansiyel düşman unsurların niyetleri, yetenekleri, taktikleri, imkanları ve üyeleri hakkında bilgi toplama sürecidir (Pick, 2002, s.23).

1990'lı yıllarda insan istihbaratı (HUMINT) etkinlikleri tekrar ivmelenmiş ve 11 Eylül 2001 terör saldırıları ile HUMINT'in global düzeydeki önemi tekrar anlaşılır hale gelmiştir (Debatto, 2020). Bu saldırılar esnasında teknik istihbarat yöntemleriyle yeterli veya saldırı emarasi saptanamamış ve yaklaşık 3000 insanın hayatını kaybetmesine yol açan bu olay, insan istihbaratı faaliyetlerine gereken önemin verilmemesi ne denli kritik sonuçlar doğurduğunu ispatlar nitelikte olmuştur (Özdemir & Kahya, 2021).

Kaynaktan elde edilen bilgilerin güvenli olduğunun tespit edilmesi sürekli olarak aktif yönlü bir analiz gerektirmektedir. Teknik istihbarat metodlarında yer alan somut veri yapıları, HUMINT'te genellikle mevcut olmaması, doğrulama aşaması zorlayıcı ve karmaşık bir durum alabilmektedir.

Kaynaklar, ekonomik çıkarlar, siyasi bağlılıklar, tehditler altında bilgi sunabildiğinden, sağlanan bilgilerin değiştirilme olasılığı fazladır. Lowenthal, beşeri kaynaklarının, karşı istihbarat servisleri ve farklı sosyal baskı araçları tarafından rahatlıkla yön verilebileceğini ve HUMINT'in doğruluk seviyesini kısıtladığını ifade etmektedir (Lowenthal, 2019).

Beşeri kaynağının alanda yer alması, iletişim sağlaması, bilgi edinmesi ve rapor türleri oluşturması, teknik istihbarat metodlarına göre daha büyük bir tehlike içerir. Herman, HUMINT faaliyetlerinin kapalı topluluklarda fark edilme ihtimalinin yüksek olabileceği ve bu tür risklerin genellikle faaliyetlerinin tamamını tehlikeye atabileceğini dile getirmektedir (Herman, 1996).

HUMINT, bilgi edinmek için doğrudan insan etkileşimlerini esas alan bir yöntemdir. Eğitimli ve uzman istihbarat personelleri veya kaynaklar tarafından gerçekleştirilen bu faaliyetler; mülakat, sorgulama, gözlem ve gizli operasyonlar gibi teknikleri içerir (Özdağ, 2014: 116–118)..

Casusluk etkinliği, atanmış ajanlar tarafından yürütülebilirken, farklı sebepler ile bilgi aktaran kişiler de bu sürecin bir parçası olabilir. Kimi zaman kendi vatanına milletine düşman olmuş bireyler, siyasi karşıtlar, sürgünler, iş insanları, gazeteciler ya da uzmanlar casusluk yapma eylemine katılabilir.

Michael Herman'a göre insan istihbaratı faaliyetlerine katkı sağlayan ve kul-

lanılanlar arasında gezginler, uzmanlar, mülteciler, iş insanları, gizli muhbirler, siyasi muhalifler, sürgün edilenler ve iltica edenler yer almaktadır(Herman, 1996, s.65).

Tarihsel bağlamda Napolyon'un "doğru ve yerinde kullanılan bir casus iki yüz bin kişiye bedeldir" sözü (Şenel ve Şenel, 2018, ss. 18–19) ve Sun Tzu'nun "casusları kullanmak zeki bir hükümdarın işidir" (Sun Tzu, 2014, s. 72) ifadesi, HUMINT'in askeri ve stratejik değeri için önemli işaretlerdir.

HUMINT etkinliklerinde yer alacak kişilerin, hizmet verecekleri bölgenin dili, lehçesi, kültürü ve sosyal dinamikleri hakkında derin bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu hususlar, hem gizli kimliğe bürünebilme hem de bölgedeki insanların güvenini kazanma aşamalarında önemli rol oynar. Gizli operasyonlarda görevli ajanlar için uygun bir kimlik ve yaşam öyküsü hazırlanır; bu süreç "maskeleme" olarak adlandırılır. Maskeleme, casusların hem resmi hem de gayri resmi görevlerde etkin olmasına imkan verir. Ajanlar, hareketlerini "case officer" olarak bilinen görevliler vasıtasıyla gerçekleştirir. Bilgi aktarımı genellikle şifreli iletişim, radyo, posta veya aracı casuslar üzerinden yapılır (Şenel ve Şenel, 2018, s. 97-98).

Bu bağlamda, MOSSAD ajanlarının Kuzey Irak'ta tarım mühendisi olarak çalışmaları, sahte kimliklerin kullanımıyla ilgili dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir. Bölgedeki tarıma dayalı ekonomik durum, bu kimliğin yerel halk tarafından kolayca kabul edilmesine yardımcı olmuş ve ajanların etkin bir şekilde bilgi toplamalarını sağlamıştır. Bu durum, insan istihbaratında sosyo-kültürel uyumun başarının temel bir bileşkesi olduğunu göstermektedir (Şenel & Şenel, 2018).

Beşeri istihbarat, kişilerle doğrudan etkileşim yoluyla bilgi edinmeye dayanır. Bilgi kaynakları; görevli ajanlar, haber verenler, itirafçılar, bilgi sağlayıcılar olabilir (Urhal, 2008, s. 222). Tekil bilgi kaynakları ise belirli bir kişi veya grup hakkında toplumsal birimlerden bilgi veren bireylerdir örneğin tezgah sahibi olan satıcılar, kuaförler, dükkan çalışanları veya işletme sahipleri gibi (Yıldırım ve Aydın, 2020). Bu tür yerel bilgi kaynakları, istihbarat ağlarının genişletilmesi ve hassas bilgilere ulaşma açısından yoğun bir öneme sahiptir (Kalaycıoğlu, 2016).

İstihbarat literatüründe, MOSSAD'ın yalnızca kendi yetiştirdiği ajanlar değil, yerel toplumlardan sağladığı muhbirler, yardımcılar ve itirafçılar da etkin bir biçimde kullanıldığı bilinmektedir. Bu bireyler, çıkar ilişkisi, ideolojik bağ veya baskıyla örgüte entegre olarak belirli dönemlerde bilgi sağlamaktadır (Şenel ve Şenel, 2018).

İstihbarat kuruluşları, casusların becerilerini artırmak için kapsayıcı eğitim programları verirler. Bu program; istihbarat tarihine dair bilgiler, yabancı dil, karşı istihbarat, izleme, gözlem, kamuflaj ve psikolojik manipülasyon tekniklerini kapsar. Eğitimlerin içeriği, görev türüne bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Örneğin, yurtdışı operasyonlar için eğitilen ajanlar ile iç istihbaratta görev yapanların eğitimleri farklılık arz etmektedir. Amerika›nın savaş dönemi teşkilatı OSS, ajanlarına yakın dövüş, gizli mürekkep kullanımı, kilit açma ve fiziksel dayanıklılık gibi eğitimler sun-

muştur (Griffith, 1988, ss. 28–38).

HUMINT'in başarısı genellikle saha personelinin liyakatları ile orantılıdır. Ajanın bilgi kaynağının yapabileceklerini tespit etmesi yöneltme ve yönetme becerisi, ikna yeteneği, empati ve psikolojik yönetim yetenekleri, istihbaratın doğruluğunu doğrudan etkiler. Günümüzde HUMINT, sadece geleneksel ajanlar aracılığıyla değil; sosyal medya platformları, akademik çevreler, uluslararası sivil toplum kuruluşları ve diplomatik ilişkiler yoluyla da yürütülmektedir (Yılmaz, 2016).

İnsan istihbaratı, düşük maliyet ve esneklik sağladığı için «istihbaratın gümüş kurşunu» olarak adlandırılmaktadır (Pigeon, Beamish ve Zybala, 2002, s. 2). Ancak bu yöntem yüksek derecede kontrol, güven ve zaman gerektirir. İnsan bileşeninin psikolojik değişkenliği, istihbarat güvenilirliğini etkileyen en zayıf noktalar arasında yer almaktadır (U. S. Department of the Army, 2006, ss. 8–52).

Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği modern dünyada bile insan istihbaratının önemi azalmamıştır. Çünkü hiçbir teknik sistem, insanın sezgisel ve sosyal analitik yeteneğini tam olarak ikame edemez. Tüm yeni teknolojik uygulamalar, nihayetinde insan tarafından yönlendirilmekte ve aktif hale getirilmektedir (Darıcalı, 2023, s. 153). Bu sebeple, insan istihbaratı, hem geleneksel saha operasyonlarında hem de modern dijital ortamda stratejik değer açısından en aktif istihbarat türü olmaya devam etmektedir.

Sonuç

İstihbarat süreçlerini tarihsel perspektiften değerlendirdiğimizde bilgiye ulaşma yolları, teknolojik aygıtlar ve analiz metotları her ne kadar değişik olsa da, "insan" öğesinin daima sabit bir unsuru olarak kaldığı anlaşılmaktadır. Modern istihbarat teknikleri, çalışmaların teknik boyutlarını yüksek doğrulukla tespit edebilse de, duyu ve hissi olarak insana ait özelliklerin niyet, motivasyon, planlama veya psikolojik eğilim gibi kavramları değerlendirmede sınırlı kalmaktadır. İnsan istihbaratının bilgiye kattığı değer, kültürel değişiklik ve sezgisel analizle bir araya getirebilme yeteneğidir. Günümüzde HUMINT, sadece bir alt disiplin olmanın ötesinde, diğer tüm istihbarat eylemlerinin ortak noktası» olarak rol almaktadır. HUMINT, teknolojik istihbaratın yetersiz kaldığı alanlarda «anlama» yeteneği sunarken, teknik istihbarat HUMINT'in doğrulama ve onaylama işlevini güçlendirir. HUMINT'in teknolojik istihbaratla rekabet etmediği, aksine onunla uyum içinde geliştiği anlaşılmaktadır. HUMINT'in dijitalleşmesi, veri datalarının çeşitlenmesi ve açık kaynaklardan (OSINT) analizleri yapılan bilgilerin insan marifetiyle elde edilen tasniflenmesi gibi aşamaları kapsamaktadır.

Bu amaçla, gelecekteki istihbarat yapısının data odaklı değil, "insan merkezli ama veri destekli" bir yapıda inşa edilmesi gerekmektedir. HUMINT'in en önemli avantajı, doğrudan gözlem yoluyla ve kişisel etkileşimler sayesinde bilgi almasıdır. Bu du-

rum, bilgiye netlik kazandırır; zira insan ilişkileri, kültürel semboller ve duygusal farklılıklar, heyecan yalnızca sahada gözlemlenerek anlaşılabilir.

HUMINT'in belirgin sınırlamaları mevcuttur. Bilgi kaynaklarının etkilenme ihtimali, yanıltılma olasılığı, psikolojik baskılar, operasyonel riskler, uzun süreçler ve doğrulama zorlukları HUMINT'in en zayıf noktaları olmaktadır. İnsana dayalı bir sistem olduğu için güvenilirlik, sadakat, süreklilik ve kontrol ile ilgili sorunlar yaşanmaktadır.

HUMINT ayrıca düşük maliyetli, esnek ve uyum sağlayan bir yöntemi temsil eder. Kaynakların sahada bulunması, bilgi akışını anında mümkün kılar. Türkiye, jeopolitik konumu itibarıyla Asyayı Avrupaya bağlaması Afrika Ortadoğunun kesişiminde, enerji hatları, göç yolları ve bölgesel krizlerin merkezinde bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'yi sadece bölgesel değil, küresel ölçekte de birçok katmanlı tehdit ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu bağlamda HUMINT, Türkiye için yalnızca askeri güvenlik değil, aynı zamanda siyasi öngörüler, diplomatik müzakereler ve ekonomik istihbarat noktasında da vazgeçilmez bir unsurdur. Son yıllarda Türk istihbarat sisteminde yapılan yeniden yapılandırma, HUMINT kapasitesinin modernize edilmesine yönelik bir odaklanmayı beraberinde getirmiştir. HUMINT, bu kapasitenin merkezinde yer alır çünkü insan ilişkileri hala en hızlı ve güvenilir bilgi akışını sağlamaktadır. Nihayetinde, HUMINT günümüz dünyasında hala istihbaratın merkezidir. Teknolojik ilerlemeler, bilgiye erişimi kolaylaştırmış; fakat bilgi fazlalığı, doğruluk ve bağlam sorunlarını da yanında getirmiştir. Bu durumda, insanın sezgisel ve bağlamsal analiz yeteneği, teknolojik imkanların sunamadığı derinlikte anlam oluşturmaktadır.

HUMINT'in Türkiye açısından önemi daha belirgin bir haldedir. Ülkenin stratejik konumu, çok boyutlu tehditler ve bölgesel diplomasi ağı, güçlü bir HUMINT altyapısının gerekliliğini ortaya koymaktadır. HUMINT'in OSINT, SIGINT ve IMINT ile entegre bir şekilde çalıştığı, kurumsal koordinasyonun sağlandığı bir istihbarat modeli, Türkiye'nin ulusal güvenliğini artıracak ve dış politikada daha etkili bir rol almasını sağlayacaktır.

Kaynakça

Acar, Y., & Urhal, N. (2007). *İstihbarat ve güvenlik hizmetlerinde bilgi sınıflandırma uygulamaları. Savunma Bilimleri Dergisi*, 6(1), 307.

Ateş, H. (2014). *Türk istihbarat sisteminin sorunsalları.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Ateş, S. (2013). *İstihbaratın temel ilkeleri ve uygulama alanları.* İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Böhm, T. (2021). *Open-source intelligence (OSINT) in the age of digital information overload. Journal of Intelligence Studies and Analysis*, 9(1), 1–15.

Clark, R. M. (2021). *Intelligence analysis: A target-centric approach* (6th ed.). CQ Press.

Darıcalı, A. (2023). *İstihbaratın dijital dönüşümü ve insan faktörü. Güvenlik Araştırmaları Der-*

gisi, 15(2), 153.

Debatto, R. (2020). *Human intelligence and the return of classic espionage methods. Foreign Policy Review.*

Delibalta, M. (2019). *İstihbarat ve dış politika ilişkisi: Teorik bir değerlendirme. Uluslararası Güvenlik ve Strateji Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 45–67.

Erol, K. M. (2022). *Açık kaynak istihbaratı ve askeri istihbarat: Haşdi Şabi örgütü üzerinde uygulama* (2. baskı). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Evsal, V. (2006). *Casusluk faaliyetleri ve Türkiye.* İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.

Girgin, K. (2003). *Uluslararası ilişkiler, modern istihbarat ve Türkiye.* İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.

Griffith, R. (1988). *OSS training and operations manual.* Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.

Herman, M. (1996). *Intelligence power in peace and war.* Cambridge: Cambridge University Press.

Herman, M. (2001). *Secrets of signals intelligence during the Cold War and beyond. Intelligence and National Security*, 16(1), 66–67.

Holt, M. P. (1995). *Secret intelligence and public policy.* United States: Congressional Quarterly Press.

Joint Chiefs of Staff. (2013). *Joint publication 2-0: Joint intelligence.* Washington, D.C.

Kalaycıoğlu, A. (2016). *Toplum ve güvenlik: İstihbaratın sosyolojik boyutu.* İstanbul: Beta Yayınları.

Karabulut, A. (2013). *Dünya tarihinde istihbaratın önemi* [Yüksek lisans tezi, Bozok Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Karaağaç, Y. (2018). *Geçmişten geleceğe istihbarat.* İstanbul: İskenderiye Kitap.

Kasapoğlu, C. (2025). *Modern savunma istihbaratı ve açık kaynaklı istihbarat (OSINT) yaklaşımı* [Analiz raporu].

Keleştemur, S. A. (2021). *Siber istihbaratın kamu güvenliği için rolü ve önemi.* Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Lokmanoğlu, M., Bilgi Kurt, A., & Kocaağa, E. (2023). *İstihbarat döngüsü ve analitik yaklaşımlar. Güvenlik Stratejileri Dergisi.*

Lowenthal, M. M. (2019). *Intelligence: From secrets to policy* (8th ed.). CQ Press.

M5 Dergi. (2019, Eylül 19). *Görüntü istihbaratı (GÖRİS). M5 Dergi.* https://m5dergi.com/son-sayi/makaleler/goruntu-istihbarati-goris/

National Geospatial-Intelligence Agency (NGA). (2017). *Geospatial intelligence basic doctrine (NGA Pub 1).* Springfield, VA.

Özdağ, Ü. (2008). *İstihbarat teorisi ve casusluk faaliyetleri.* Ankara: Kripto Yayınları.

Özdağ, Ü. (2014). *İstihbarat ve güvenlik yönetimi.* İstanbul: Kripto Yayınları.

Özdemir, E., & Kahya, M. (2021). *İnsan istihbaratı ve modern uygulamaları.* İstanbul: Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Pick, T. (2002). *Human intelligence in modern warfare.* London: Routledge.

Pigeon, M., Beamish, B., & Zybala, S. (2002). *The silver bullet: Human intelligence in counterterrorism.* New York: Defense Press.

Rid, T., & Buchanan, B. (2015). *Attributing cyber attacks. Journal of Strategic Studies*, 38(1–2), 4–37.

Şenel, M., & Şenel, B. (2018). *İstihbaratın tarihi ve yöntemleri.* İstanbul: Barış Yayınevi.

Sun Tzu. (2014). *Savaş sanatı (The Art of War)* (A. Şenel, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

U.S. Department of Defense. (2016). *Dictionary of military and associated terms* (p. 105). Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.

U.S. Department of the Army. (2006). *Human intelligence collector operations (Field Manual 2-22.3).* Washington, D.C.: Headquarters, Department of the Army.

Urhal, N. (2008). *Beşeri istihbarat ve kaynak yönetimi.* Ankara: Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Warner, M. (2014). *Intelligence in historical perspective.* In *The Oxford handbook of national security intelligence.* Oxford University Press.

Yılmaz, E. (2016). *Modern HUMINT uygulamaları ve yeni alanlar. Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Ankara.

Yılmaz, S. (2018). *Temel istihbarat.* İstanbul: Kripto Yayınları.

12 Gün Savaşı ve Türkiye İçin Dersler Raporu. (2025, Ağustos). Ankara: [Kurumsal rapor].

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Alper Kon %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için herhangi bir destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma, etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Alper Kon 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.